

I. Průzkum fyzického stavu vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ a spol., známé jako akce STŘED

Archiv bezpečnostních složek, fond V-6301 MV
Oddělení péče o fyzický stav archiválií

► **Michal Šrůtek, Martin Kostlán**

Předmět zkoumání

Předmětem zkoumání pracovníků Oddělení péče o fyzický stav archiválií ABS byla část archiválií z fondu V-6301 MV. Šlo o vyšetřovací spisy v kauze akce STŘED, která vyvrcholila procesem s JUDr. Miladou Horákovou a skupinou dalších osob.

Předmětné vyšetřovací spisy vznikly na přelomu čtyřicátých a padesátých let a jsou doplněny materiály úřední povahy z několika amnestií z let šedesátých a po roce 1968 také dokumenty normalizujícími předchozí stav věcí.

Cílem průzkumu bylo zjistit maximum údajů potřebných z hlediska restaurování a konzervátorské péče, ze kterých bude rozhodováno, jak nadále naložit s celým fondem. Tyto údaje jsou použitelné také pro další fondy. Z toho důvodu byly informativně zkoumány i ostatní fondy a depozitáře ABS a získávané poznatky průběžně konfrontovány s archiváři jednotlivých fondů. Výsledkem je tento text, který má mimo jiné plnit i určitou funkci didaktickou – ve smyslu manuálu, doplňujícího jednotlivé průzkumové formuláře.

Vznik spisů

Vyšetřovací spisy vznikaly v kancelářích a vyšetřovnách Státní bezpečnosti, a to také určuje jejich materiálové složení a vzhled. Jsou to převážně strojopisy a průklepy obsahující doplňky typu rukopisů, fotografií, dopisů, kopií apod. s razítky, podpisy, vpisky a různými zvýrazněními. Téměř každý spis je konvolutem postupně vznikajících vyšetřování, výslechů, výsledků domovních prohlídek, zpráv o zatčeních, délkách trestů apod. V jednotlivých kancelářích byly užívány různé papíry, různé psací stroje a různé inkousty, pera, tužky apod. Postupné vznikání spisů zapříčinilo pestrost materiálového složení.

Archiválie z hlediska fyzického stavu

Z restaurátorského hlediska, tedy z hlediska zachování fyzického stavu archiválie, je nejdůležitější **stav psacích podložek** – papírů, kartonů, desek apod., tedy nosičů informací.

Degradace archiválií je jednak chemická – působení prostředí a složení materiálů, jednak mechanická – způsobená manipulací s objektem.

Všechny spisy vykazují **chemickou degradaci** buď podmíněnou materiálem, ze kterého jsou složeny, či podmíněnou způsobem jejich výroby. Od jejich vzniku sice uběhla poměrně krátká doba a spisy byly jako cenné materiály bezpečnostních složek ČSSR pečlivě uloženy, přesto je v některých případech stav papírů (například dřevitých průklepových) alarmující. Navíc také chemické složení krabic a desek, ve kterých byly spisy uloženy, je převážně nevyhovující, a proto v současné době probíhá jejich průběžná výměna za materiál archivní kvality.

Degradace mechanická je mnohem více individualizovaná. Častěji používané spisy vykazují samozřejmě mnohem větší míru opotřebení, mají ohmatané stránky, časté vpisování a podtrhávání v textu. Míra použití je na první pohled patrná již na deskách spisu, které jsou vlivem častého vyjímání z krabic a regálů opotřebované a odřené. Časté je poškození okrajů desek i listů vzniklé tím, že k sobě byly přidány složky různě veliké a jejich přesahující části byly poškozovány při listování a další manipulaci. (Poznámka: Jediným mechanickým poškozením, které se vyskytuje u většiny spisů, je obecně rozešití po nedávné digitalizaci.)

Specifickým druhem poškození je **poškození nevhodnou opravou**. Jde o záměrně provedený zásah, který má na danou archiválii vliv v důsledku spíše destruktivní, nežli ochranný. Příčina destruktivních oprav tkví vesměs v neznalosti, popř. nedostatečné znalosti vlastností papíru a zásad jeho konzervace. Jde o použití nevhodných, snadno aplikovatelných technologií, jako jsou opravy kličovými a plastovými páskami, popř. vzácněji páskami bankovními. Zejména první dvě jsou nevyhovující svým materiálem. V některých případech je ovšem zřejmé, že část archiválie by byla bez této (byť nevhodné) opravy ztracena. Nelze se tedy na ně dívat výlučně jen jako na zdroj poškození.

Vzhledem k předpokladu, že se s digitalizovaným objektem dále nebude téměř vůbec manipulovat (badatelům budou předkládány digitální kopie), je nutné se do budoucna zaměřit zejména na degradaci chemickou. Tedy na **uložení materiálů** v nekyselých archivních krabicích, nejlépe v horizontální poloze, v čistých bezprašných depotech s odpovídajícím klimatickým, úklidovým režimem atd.

Kromě uložení archiválií je důležité řešit **odkyselení papíru**. To je nutné provést tak, aby byl papír dotován dostatečnou alkalickou rezervou na desítky let dopředu. Tím bude zajištěno to, že se s archiváliemi nebude muset (krom občasného přeměňování popř. výměny obalu) v budoucnu vůbec manipulovat a nebude tak pokračovat postupná chemická degradace papíru.

Důležitou částí restaurování bude i zbavení dokumentů nevhodných oprav.

Mechanické opravy archiválií jsou v případě, že se archivní spisy nebudou vydávat k nahlédnutí, až druhotné. V ideálním případě by však měly proběhnout současně s chemickou konzervací.

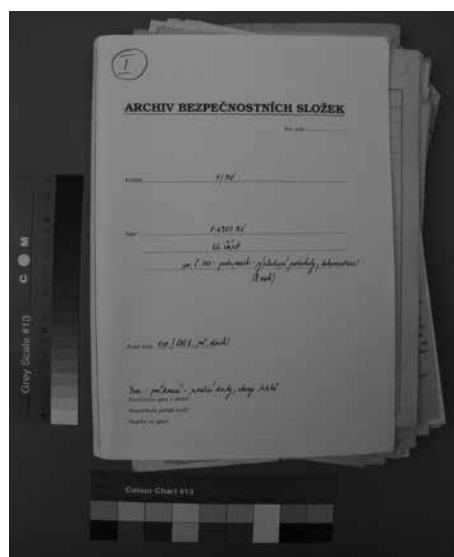
Forma průzkumu

Průzkum vyšetřovacích spisů v kauze dr. Milady HORÁKOVÉ (část fondu V-6301 MV) byl prováděn na restaurátorském pracovišti Archivu bezpečnostních složek (ABS) na Branickém náměstí v Praze, průzkum provedli vedoucí oddělení Martin Kostlán a Michal Šrůtek, externí spolupracovník archivu.

Jednotlivé spisy celého fondu byly nafotografovány, a to z čelního pohledu (jako jediné foto i s „košilkou“), pak perspektivně zepředu a zezadu, poté čelně a zezadu, první dvoustrana spisu, několik dvoustran popř. detailů a poslední dvoustrana, popř. detailů desek. Archiválie byla nafocena tak, aby bylo možno již při prohlédnutí těchto fotografií zhruba vidět materiálové složení, výraznější poškození apod. Obvykle připadá cca 10–15 fotografií na spis, jsou však i spisy s cca třiceti fotografiemi. Jednotlivé pohledy byly fotografovány na neutrálním šedém pozadí, pod zářivkami s denním světlem a s barevnými kalibračními mřížkami. Detaily bez kalibračních mřížek.

Metodika fotografování – jednotlivé pohledy:

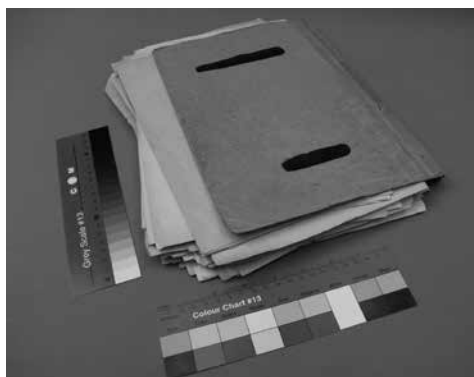
1. Kolmý pohled na složku včetně nové obálky, kterou jsou objekty opatřeny po digitalizaci.

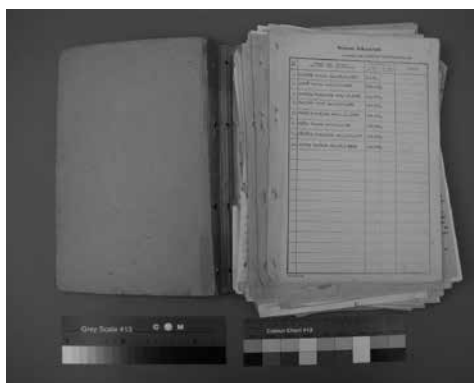
2. Perspektivní pohled na přední stranu složky.

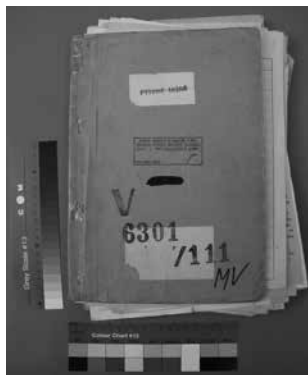
3. Perspektivní pohled na zadní stranu složky.

4. Kolmý pohled na otevřenou složku – obálka a první list.

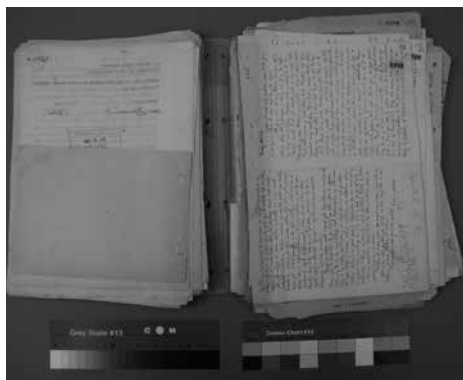
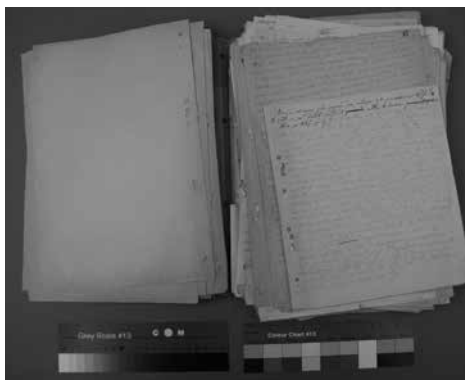
5. Kolmý pohled na přední stranu složky bez obálky.

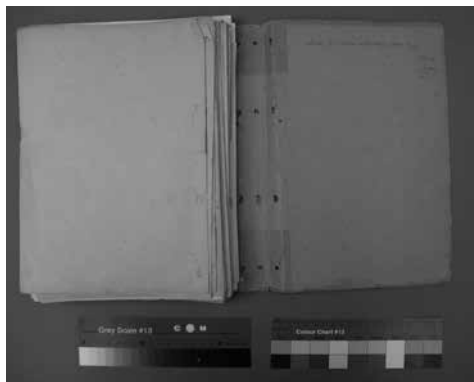
6. Kolmý pohled na zadní stranu složky bez obálky.

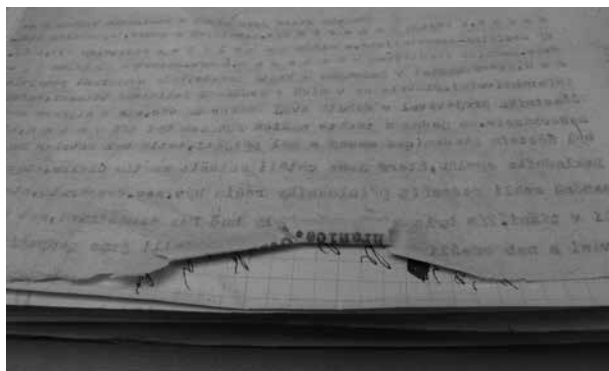
7. Kolmý pohled na složku otevřenou na dvoulistě, užity různé látky, materiály, přílohy.

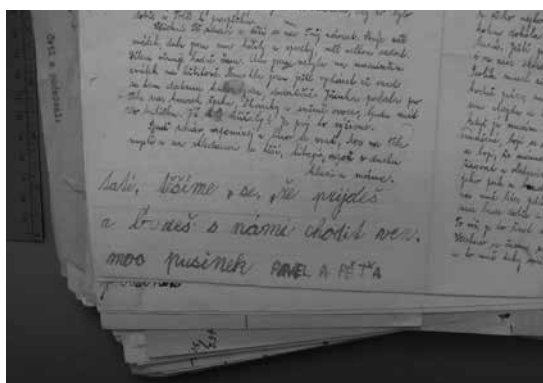
8. Kolmý pohled na otevřenou složku – poslední list a obálka.

9. Detaily.

10. Detaily.

Po zdokumentování byly obvykle jednotlivé spisy jedním restaurátorem zkoumány a druhým poznatky zaznamenávány do pracovního formuláře. V průběhu zkoumání byly jednotlivé poznatky konzultovány s dalšími restaurátory i archiváři. Průzkum probíhal pod zářivkami s denním světlem, pro orientační posuzování míry kyselosti byly používány pH tužky, použita byla lupa, popř. malý mikroskop. (Podrobná tabulka míry kyselosti a opticky zjištěné degradace je přiložena ve zprávě „Vyhodnocení průzkumu“, viz výše).

Pro potřeby průzkumu, pro archivaci a jako podklad pro následné restaurování byl vyhotoven formulář, v průběhu průzkumu nadále upřesňovaný.

Formulář byl tvořen tak, aby v něm bylo možno jednoduše číst a zároveň do něj i jednoduše zaznamenávat. Měl by pokrývat široké spektrum archiválií, se kterými jsme se při průzkumu setkali na jednotlivých pracovištích a o kterých jsme jednali s archiváři ABS. Jde tedy o formulář „šitý na míru“ fondům ABS. Nebyl vytvořen přímo jen pro fond M. HORÁKOVÉ,¹ proto jsou v něm i položky, které tento fond neobsahuje, slouží i jako podklad a průvodní dokument spisu při restaurování. Formulář má prozatím tištěnou fyzickou podobu, v budoucnu by měl být převeden do elektronické podoby a měl by být automatickou součástí digitalizovaných spisů.

Průzkum – jednotlivé položky (s ukázkami formulářů)

Objekt

Obsahuje obecné a archivní určení spisu – signaturu, označení fondu, evidovanou část fondu, rozměry v mm a počet listů, popř. částí.

objekt

signatura

titul

vlastník **Archiv bezpečnostních složek** původ (fond).....datace

počet krabicevidovaná částpočet listů (včetně desek)

rozměry A4 jiné výška mm šířka mm
tloušťka mm

1 Vyšetřovací spisy, část fondu V-6301 MV; dále jen fond (spisy) MH.

bude z hlediska zachování původnosti ožehavým problémem. U spisu Milady HO-
RÁKOVÉ (MH) šlo o digitalizované (a tedy vesměs rozešité archiválie a k žádnému
dilematu zde nedocházelo.

typologický popis

☐	jednotlivost	☐	spis	☐	vázaný kodex	☐	nevázané	☐	registrační karta
☐	příloha	☐	fotografie	☐	dokumenty	☐	jiné		
☐	pečeť	☐	papírová	☐	vosková	☐	jiná		

Vazba

Informuje o formě dochování vazby vázaného dokumentu.

<u>vazba</u>	☐	původní	☐	opravovaná	☐	převazba	☐	přešito	☐	nedochovaná
	☐	rozešitá	☐	nesvázáno	☐	jiná				
	☐	obsahuje části jiného formátu	☐	A5	☐	jiné dopisy/foto/drobné tiskoviny				

- původní
- opravovaná – vesměs pouze velmi laicky opravená vazba, obvykle provedená klišovou, či v horším případě plastovou páskou, oprava často spíše uškodila, než pomohla
- převazba
- přešito – často u spisů přešitých po první digitalizaci
- nedochovaná
- rozešitá – obvyklý stav spisu po digitalizaci. Je důležité se vyvarovat manipulaci s rozešitými archiváliemi, které jsou v tomto stavu náchylné k další destrukci.
- nesvázáno
- obsahuje části jiného formátu
 - A5 – velmi často doplňují spis formátu A4, obvykle jsou to příkazy k zatčení, do-
movním prohlídkám apod.
- dopisy / foto / drobné tiskoviny – dopisy jsou zcela nestandardním doplňkem
vyšetřovacích spisů, psány na velmi různorodých materiálech různými psacími
látkami, dále jsou zde často všité i přehnuté plánky formátu A3

Vázaný kodex

Obsahuje informace o dokumentech svázaných do kodexu a o knihách. O druhu desek, potahu, o úpravě hřbetu a ořízky.

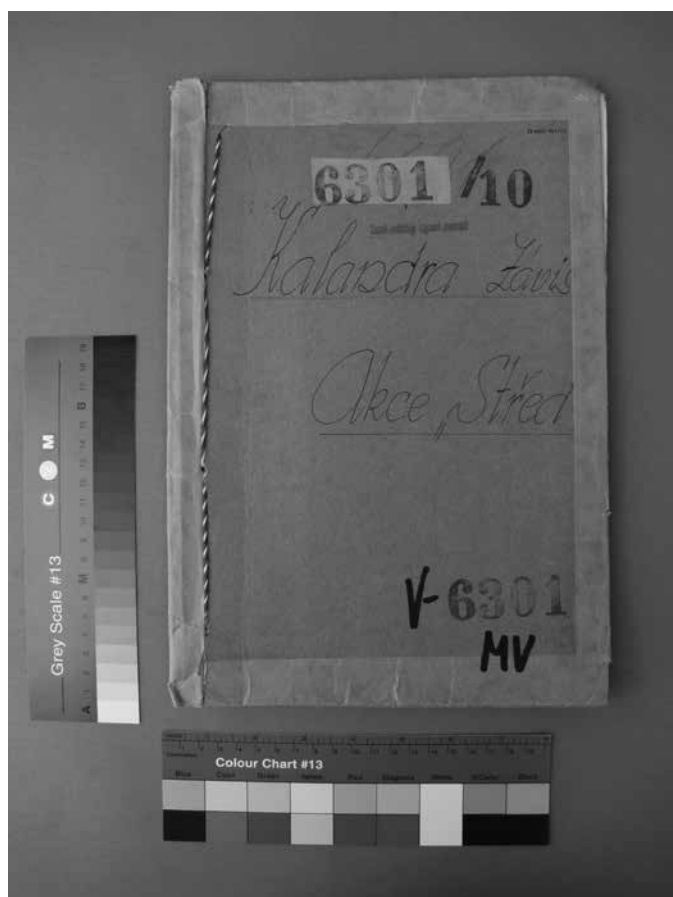
<u>vázaný kodex</u>	druh vazby.....			
☐ desky	☐ karton	☐ lepenka	☐ papír	☐ jiné
☐ potah	☐ papír	☐ plátno	☐ jiné	
☐ hřbet	☐ štítek	☐ nápis	☐ jiné	

Spis

Obsahuje informace o způsobu vazby dokumentu, o formě označení na deskách.

<u>spis</u>	☐ potisk	☐ štítek	☐ nápis	☐ razítko	☐ jiné, přípis
	☐ rychlovazač	☐ kovový	☐ plastový	☐ šňůra	
	☐ kovové kancelářské spony		☐ kovové kancelářské svorky (sešíváčky)		

- potisk
- štítek
- nápis – většinou rukou psaný název spisu
- razítko – obvykle razítko určení spisu, razítko TAJNĚ, odtajnění z doby po roce 1990, atd.
- jiné, přípis – různé poznámky a doplňky informací nápisu
- rychlovazač – svázání spisu obvyklé po první digitalizaci
 - kovový
 - plastový
 - šňůra
- kovové kancelářské spony
- kovové kancelářské svorky (sešíváčky)

Opravované desky s nápisem, razítky, přelepem.

Nevázané

Informuje o způsobu adjustace nevázaného dokumentu (jednotlivosti).

nevázané ochranné desky (obal) tkanice obálka jiné.....

Nesvázaný materiál v deskách s tkanicemi.

Materiálové složení

Obsahuje informace o veškerých materiálech, ze kterých je dokument složen. Jsou to vesměs jednotlivé psací podložky a materiál příloh.

materiálové složení

☐ více druhů papíru	☐ papír obyčejný	☐ hlazený	☐ dřevitý	☐ papír s textilními vlákny
☐ pauzovací	☐ průklepový	☐ extra tenký	☐ průklepový dřevitý	
☐ výstřížky vlepené	☐ barevný	☐ karton	☐ novinový papír	
		☐ jiný xerox/ voskovaný x.....		

Ukázka různých druhů papírů obsažených v části jednoho spisu:

- více druhů papíru – množství papírů vyskytujících se ve spisu, často se znamínkem označujícím větší množství papírů, než je udáno (například při množství příloh atp.)
- papír obyčejný – různé druhy bílého matného papíru, který působí na první pohled dojem poměrně kvalitního nepříliš kyselého papíru
hlazený – bílý hlazený papír, obvykle tenký
- dřevitý – celá škála žloutnoucích až hnědých papírů s výraznými dřevitými vlákny, se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu

- papír s textilními vlákny – papír s viditelnými tenkými, tmavými vlákny se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu, často způsobuje zhnědnutí protilehlých stránek
- průklepový
 - extra tenký – velmi tenký, často z jedné strany hlazený průklepový papír, velmi náchylný na mechechanické poškození
 - průklepový dřevitý – tenký, velmi problematický, měkký papír, se špatnými mechanickými vlastnostmi, velmi náchylný na mechanické poškození, se zjevnými problémy s kyselostí a vysokým obsahem ligninu
- pauzovací – ve fondu V-6301 se téměř nevyskytuje, je častým papírem u plánů
- barevný – obvykle červený formulář o zatčení a zajišťovací příkaz
- karton – podložka, na kterou jsou často přilepeny fotografie
- novinový – papír novinových výstřížků, popř. celé zabavené noviny jako příloha
- výstřížky – vlepené texty, často dálkopisné zprávy
- jiný xerox / voskovaný xerox – zde se téměř nevyskytuje, je to později častý papír kopií, kde byl povrch papíru zahlazen a má mastný charakter.

Desky – materiál desek

Desky spisů jsou převážně kartónové. Jde o několik druhů kartonů, například červený karton, okrový, šedo zelený atp., většinou hladký. Vyskytují se výjimečně i desky z tenké šedé lepenky a desky z plastu. Na základě zkoušek bylo zjištěno, že materiál desek reaguje na kapalinu Neschen a má tendenci měnit barevnost. Z tohoto důvodu (i z důvodu problematického transportu tuhých desek strojem Neschen) bylo rozhodnuto všechny desky odkyselit postříkem (metoda Bookkeeper). Také proto nebylo materiálové složení desek zkoumáno tak podrobně, jako složení knižního bloku. Odkyselení postříkem neobsahuje žádná výrazná rizika a neklade požadavky na zkoušky rozpustnosti nebo barevné stálosti. Všechny desky jsou dobře zdokumentovány fotografickou částí průzkumu.

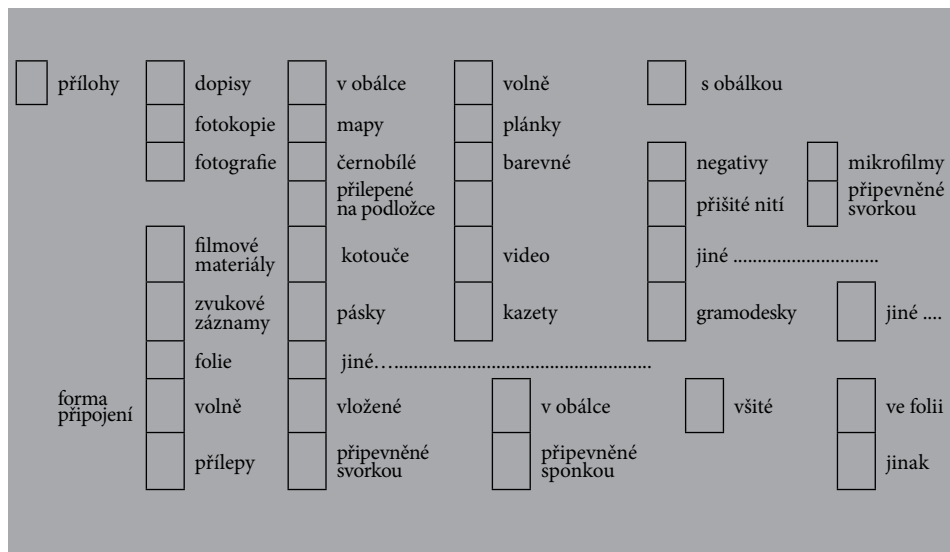
desky

kartónové desky

lepenka

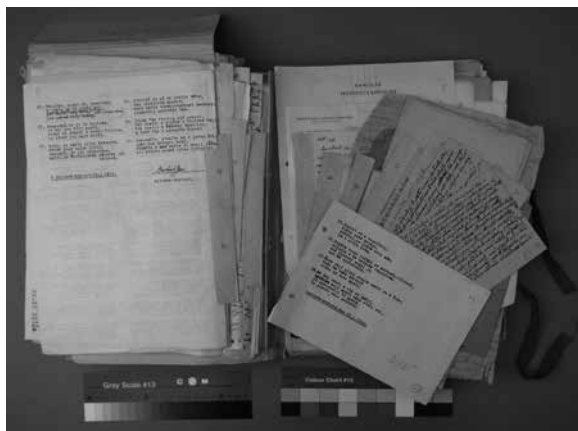
jiné.....

Přílohy – kapitola popisující velmi pestrou směsici materiálů, doplňujících spis

Dopisy – materiálově, stylově i obsahově mimořádně pestrá součást spisů i s poznámkou o způsobu jejich přiložení

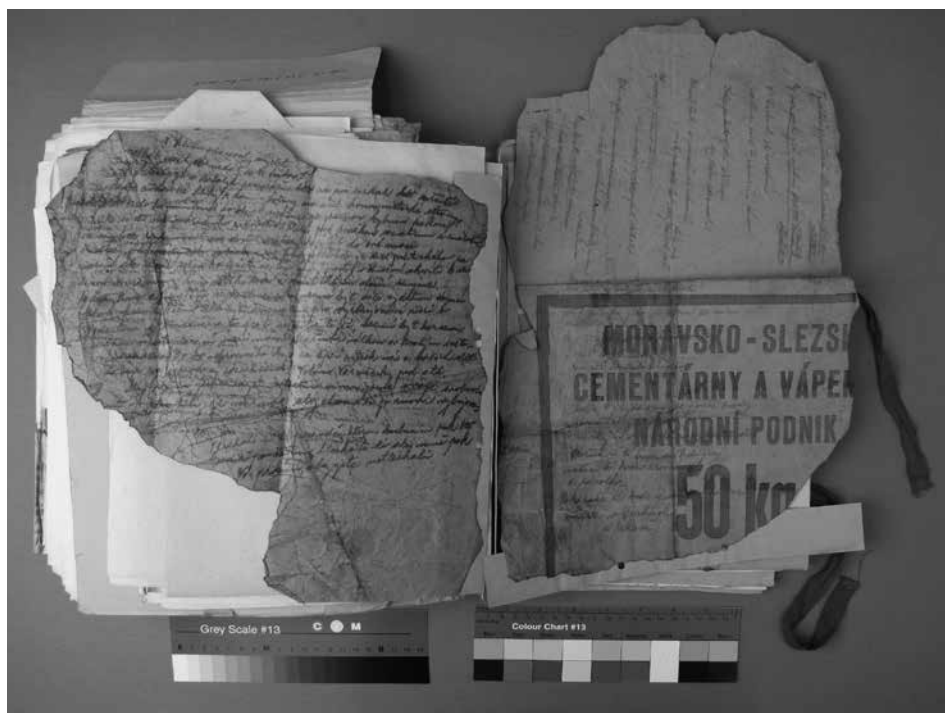
- v obálce
- volně
- s obálkou

Dopisy přelepené po straně a všité do spisu.

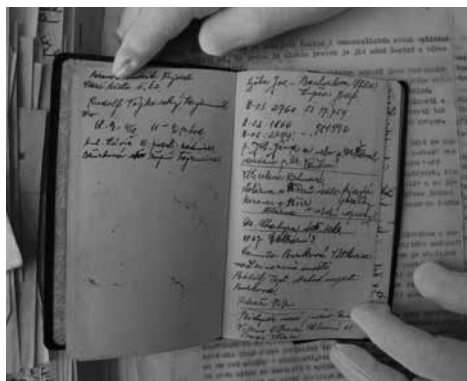
Kuriózní dopis psaný na pruhu textilie, vložený v obálce.

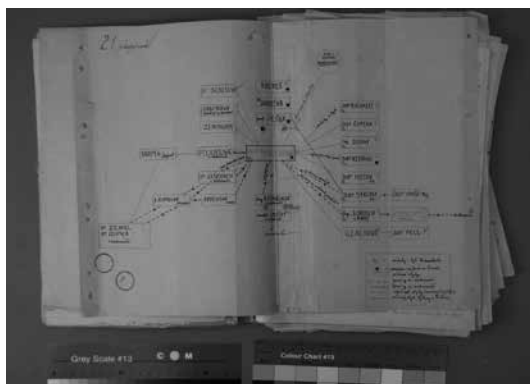
Kuriózní dopis psaný na obalu – pytlí od cementu.

Ostatní přílohy

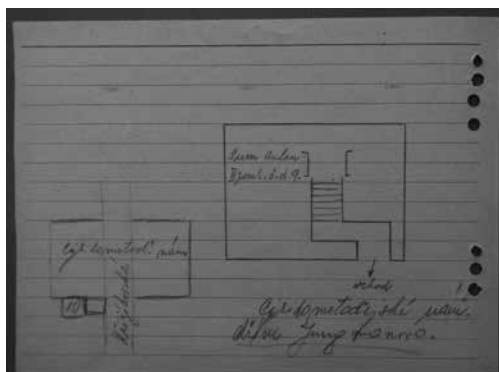
– různé zvukové i optické záznamy; některé tvoří tzv. MTH – materiál trvalé hodnoty.

Zápisníky a deníky ze spisu Závěše Kalandry.

Plánek formátu A3, náčrt struktury skupiny, všitý do spisu.

Náčrt ze spisu.

Vkladní knížky Milady Horákové, vložené do obálek.

Fotografie vložené do obálek.

Fotografie připojená kancelářskou sponkou.

Fotografie přilepená na podložce.

Forma připojení přílohy

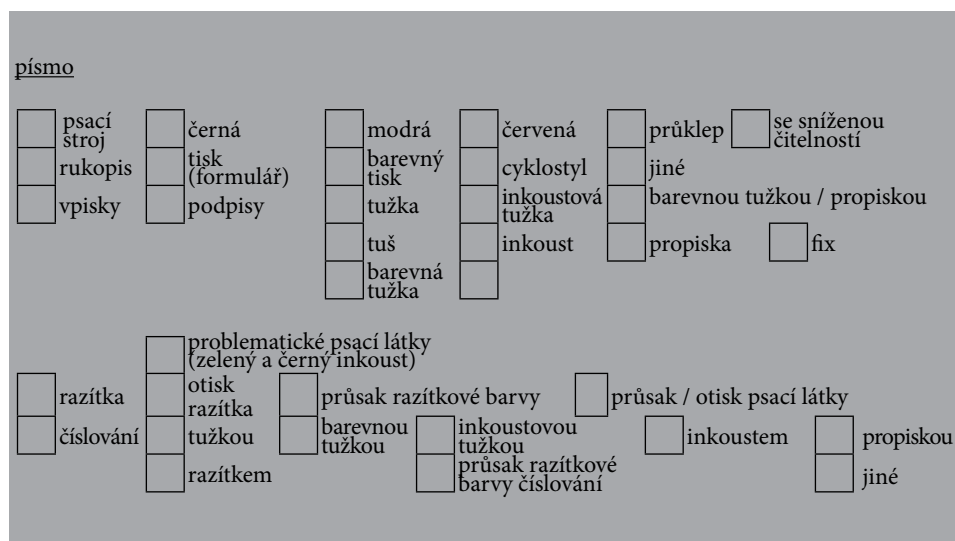
- všitá
- volně vložená
- v obálce
- ve folii
- přilepená
- připojená svorkou

Typografický popis

Obsahuje informace o tom, jaké psací (tiskařské, kopírovací...) látky byly v dokumentu použity.

Písmo

Velmi pestré složení spisů se projevuje i v různorodosti psací látky i druhu a stylu písma – od strojopisů a průklepů, které tvoří základ písemností, přes množství tisků, kopií, vpisků a zvýraznění, až po rukopisné texty a dopisy, v některých případech psané dětskou rukou. Problémem psacích látek se zabývaly restaurátorky oddělení. Důraz byl kladen na prozkoumání rozpíjivosti a barevných změn v kapalině Neschen a Bookkeeper.

- psací stroj
 - černý
 - modrý
 - červený
- průklep
- průklep se sníženou čitelností

a. závodní rady -
 b. Kdy to dali prosím, když
 a. Ano, když to bylo znárod-
 hnutím
 FIŠEROVÉ
 b.
 a. KLEINEROVA mně
 b. Konflikt - KLEINEROVÁ. M
 a. konfrontace,
 a jak, tedy jsem nakonec
 b. Teprve až byla odvedena

Psací stroj černý a červený.

Handwritten text in cursive script, appearing to be a letter or document. The text is partially legible but mostly obscured by the ink's flow and the paper's texture.

Rukopis – dopisy.

3. XII. 1948
 své pr
 kistické čines
 hlavně jako re
 zbaven všech f
 vyloučen pro v
 procesem s tre
 založil na žiž
 V této činnosti
 rozpada. Čines
 s dalšími, jako
 die jeho výpov

Milý Závěši!
 Pozdrav Tobě i mil
 jsem byl polit. vezi
 právo do stát. úřadu
 za doklady jsem zji
 A nyní, abych odvre
 musím prokázat svou
 mi vyhovíš.
 Jsem mírně znechuce
 e d l á k se stal

Průklep se sníženou čitelností v porovnání se strojpisem.

Rukopis – nejde jen o vpisky, ale o celé rukou psané texty

Tisk (formulář)

- Barevný tisk – obvykle jen hlavička dopisního papíru s barevným tiskem
- Cyklostyl – kopie dokumentů na žlutnoucím, hrubším, kyselém papíře
- Vpisky, podpisy – krátké vpisky do strojopisu a podpisy pod zápisy
 - tužka
 - inkoustová tužka
 - tuš
 - inkoust
 - propiska
 - fix
 - barevná tužka
 - podtržení barevnou tužkou
 - podtržení propiskou

Problematické psací látky – šedou barvou jsou vyznačeny kolonky, které jsou problematické z hlediska hromadného odkyselení a mohou se rozpíjet (rozmáčet) v kapalně Neschen C 500.

Tři nejproblématictější psací látky, jak byly popsány po zkouškách restaurátorkami oddělení péče o archiv ABS:

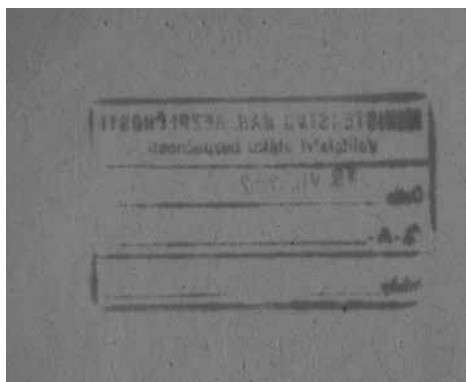
Razítková červená barva: na tato razítka se používala nejčastěji barviva rozpuštěná ve směsi vody, glycerinu a vyšších glykolů. Červená barva se původně vyráběla z fuchsinu, nyní se používá eosin.

Razítka po odkyselení ztrácejí sytost a mění barvu do růžova. Složení jednotlivých barevných past se vždy liší, proto je nutné provádět zkoušky rozpustnosti všech barevných vrstev.

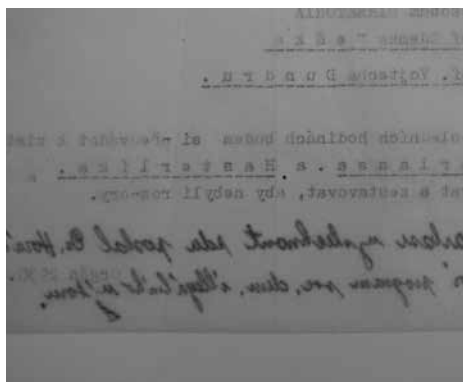
Některé náplně kuličkových per: což jsou koncentrované roztoky barviv (30 %), obsahují látky upravující viskozitu pasty (neutrální pryskyřice), antioxidanty a inhibitory koroze.

Kancelářské inkousty: jde o vodné roztoky dehtových barviv. Začátkem 20. století se začala stékevost a rozpíjivost těchto inkoustů upravovat přidávkem dextransu a k inkoustům se přidávala dezinfekční činidla formaldehyd a fenol. Nejrizikovější jsou zelená, modrá a černá barviva.

- Razítka
 - otisk razítka
- Průsak razítkové barvy
 - průsak / otisk psací látky

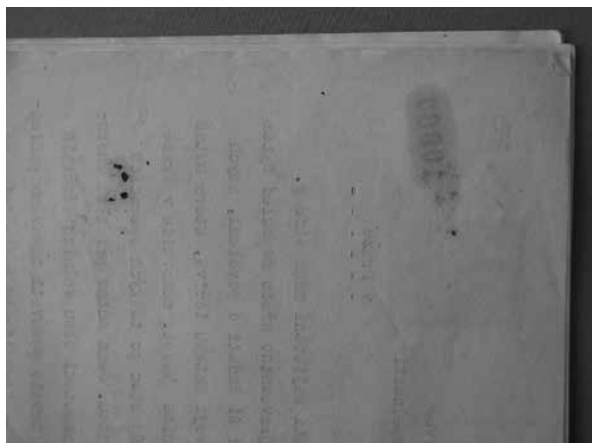
Průsak razítkové barvy.

Průsak psací látky.

Číslování

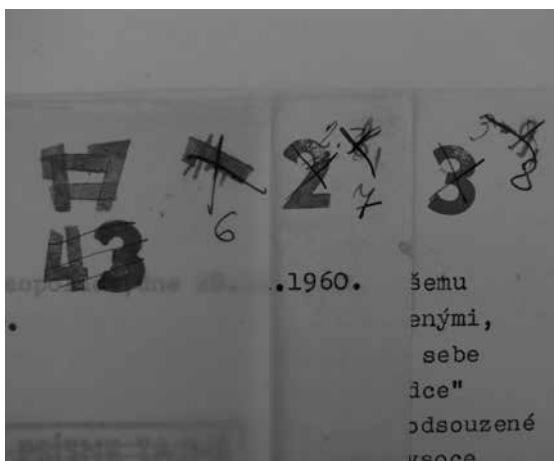
- tužkou
- barevnou tužkou
- inkoustovou tužkou
- inkoustem
- propiskou
- razítkem

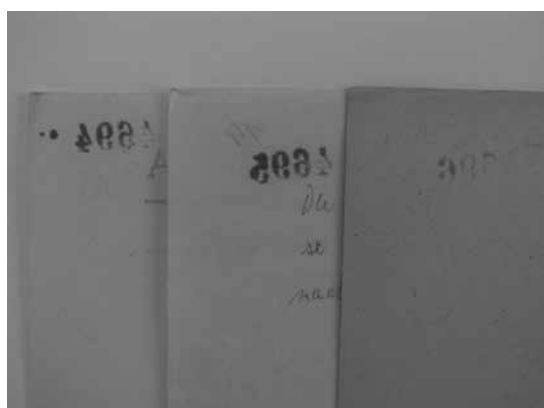
Černá barva razítkování je často velmi mastná a mastnota penetruje do okolního papíru; dokonce i kolem otisku barvy razítka (napravo) se tvoří mastná skvrna.

Ukázky různého číslování.

Číslování z roku 1960 problematickým červeným inkoustem.

Průsak razítkové barvy číslování – velmi častý jev; na razítko číslování je obvykle použita modrá barva, která se propíjí a rozpíjí.

Ostatní – materiálově i typologicky těžce zařaditelné položky

ostatní kolek známka slepotisk filigrán jiné.....

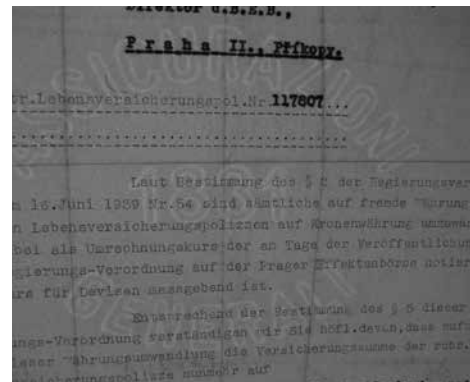
Dopisní známky z obálky dopisu.

Kolek.

Sleptisk.

Filigrán, nafoceno průsvitem.

Ilustrace

ilustrace tuš inkoust tužka barevná tužka propiska fix

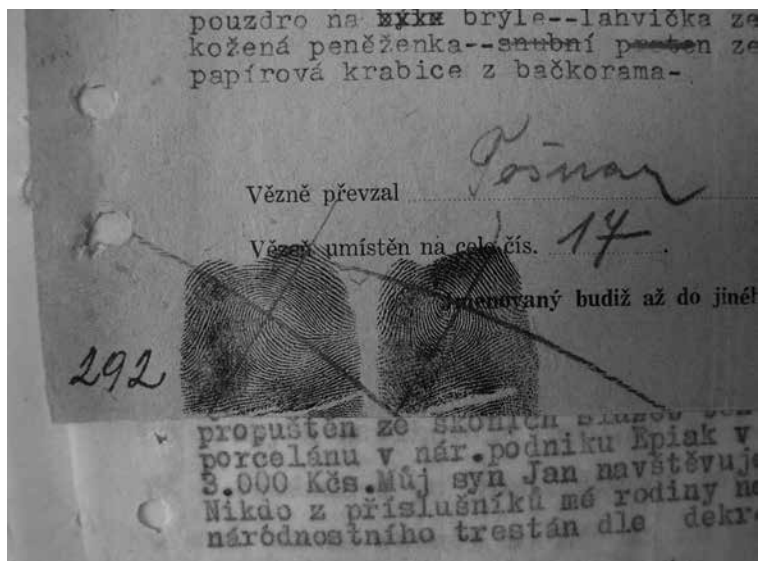
Ilustrace tužkou,
pravděpodobně provedená pracovníkem StB.

Spis s dopisem s dětskou ilustrací barevnou
pastelkou.

Daktyloskopie

daktyloskopie otisky prstů

Otisky prstů.

Forma dochování

– je popis dochování celkové formy spisu, snadno zjistitelné okem

forma dochování

kompaktní částečně nekompaktní nekompaktní rozešité

- kompaktní
- částečně nekompaktní
- nekompaktní
- rozešité – téměř všechny spisy fondu M. HORÁKOVÉ byly po předchozí digitalizaci rozešité

Popis poškození

popis poškození

<u>desky</u>	☐	mechanické poškození	☐	ztráty	☐	poškozené okraje	☐	trhliny	☐	lomy	☐	poškozené rohy
	☐	znečištění	☐	poškrábání	☐	odřeni	☐	rozpíjení nápisu	☐	rozpíjení razítka	☐	rozlepení
	☐	oddělené	☐	chybějící.....	☐	poškození nevhodnou opravou	☐		☐		☐	jiné.....
	☐		☐	poškození/ztráta hřbetu	☐		☐		☐		☐	

Desky – popis jednotlivých poškození viditelných na deskách a ve hřbetě:

- mechanické poškození
- poškrábání
- odřeni
- rozpíjení nápisu
- rozpíjení razítka
- rozlepení
- oddělené
- chybějící
- poškození nevhodnou opravou – zejména poškození použitím nevhodného materiálu
- poškození / ztráta hřbetu

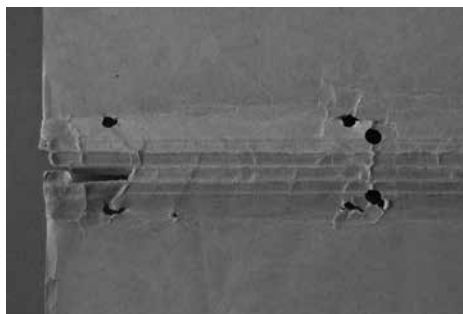
Ztráty.

Znečištění na vnitřním okraji desek.

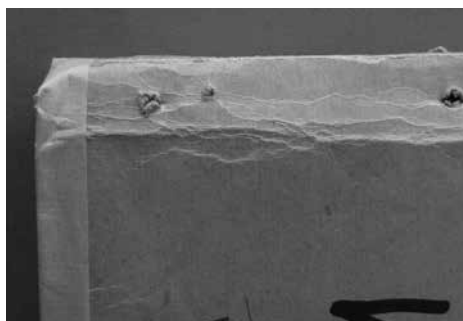
Poškozené okraje.

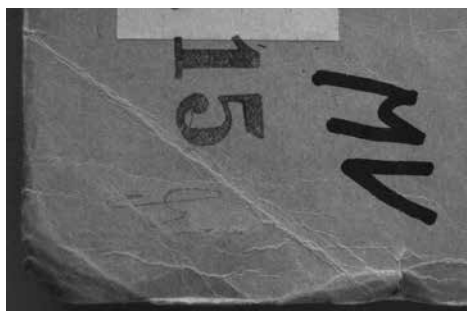
Poškození hřbetu.

Trhliny.

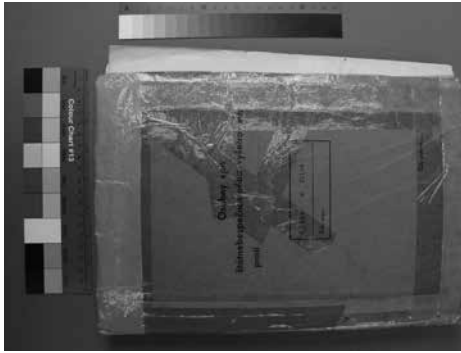
Lomy u rozměrově nevyhovujících desek.

Poškozené rohy.

Poškozené rohy.

Poškození nevhodnou opravou – kombinace klihových a plastových pásek, změna mechanických vlastností, průsak lepidla pásky do materiálu.

Blok

Popis poškození, které je viditelné na celém bloku (stránkách) bez desek, aniž by bylo příliš nahlíženo dovnitř bloku na jednotlivé papíry.

<u>blok</u>	☐	poškození šití	☐	přetrhané vazy	☐	prasklý blok	☐	poškození častým přešíváním
	☐	prasklá drážka	☐	uvolněné listy	☐	vytržené listy	☐	poškození okraje
	☐	deformace	☐	pomačkání	☐	ohnuté rohy	☐	celkové zvlnění od vlhkosti
			☐	deformace vlivem příloh			☐	jiné.....

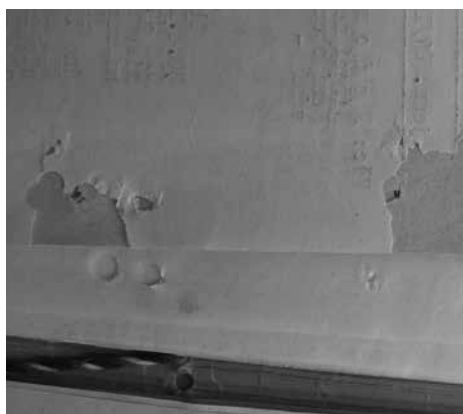
- poškození šití
- přetrhané vazy
- prasklý blok
- poškození častým přešíváním – poškození bloku u hřbetu, kde byly při připojování nových částí spisu a při přešívání perforovány nové otvory; ty jsou často propojeny, vznikají ztráty, trhliny; přešívání tak způsobuje další destrukci bloku a jednotlivých papírů
- prasklá drážka
- uvolněné listy
- vytržené listy
- poškozené okraje
- deformace
- pomačkání
- ohnuté rohy
- celkové zvlnění od vlhkosti
- deformace vlivem příloh – deformace bloku, ve kterém je větší množství částí jiného formátu; blok v těchto místech nabývá na objemu – na tloušťce; popřípadě je destrukce zapříčiněna zcela nestandardními přílohami

Poškození častým přešíváním – vyskytuje se téměř ve všech spisech (byly často doplňovány a přešívány).

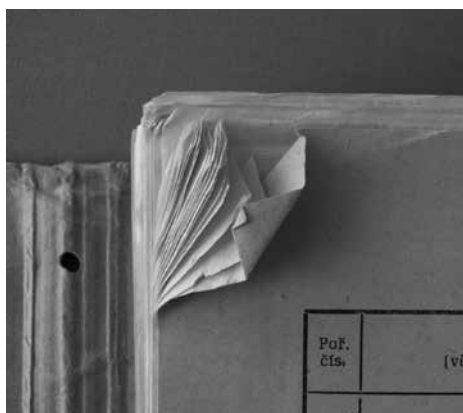
Deformace bloku.

Ztráty – důsledek častého přešívání dokumentu.

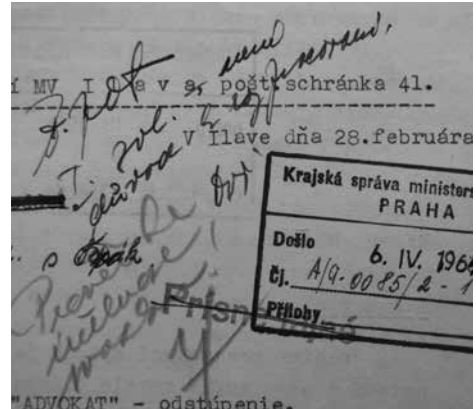
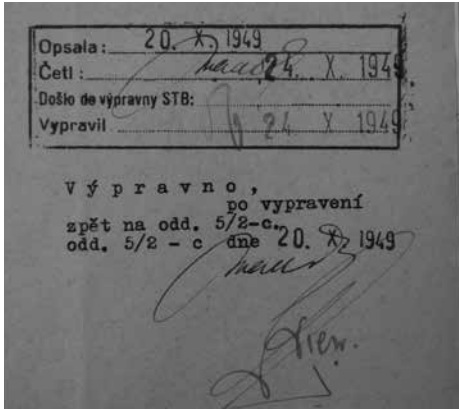
Ohnuté a poškozené rohy bloku.

Ohnuté hřbety bloku.

Psací látka

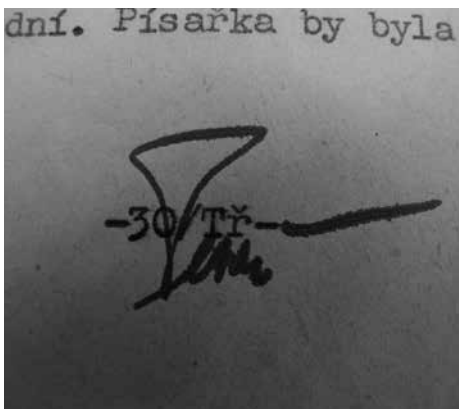
psací látka degradace inkoustu blednutí rozpíjení rozmazání změna barevnosti
 echo efekt mechanický oděr jiné

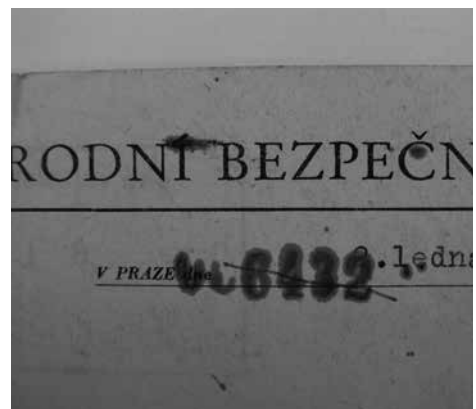
Ukázka různých druhů psacích látek – strojopis, inkousty, razítka, barevné tužky.

Poškození a degradace jednotlivých druhů psací látky:

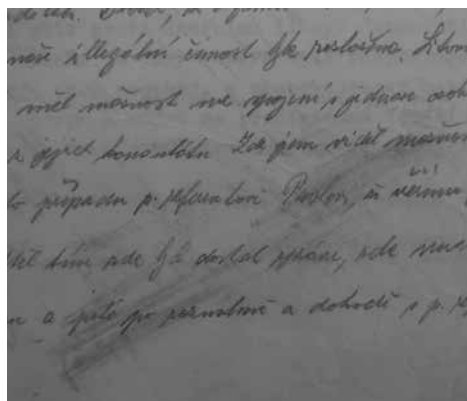
- degradace inkoustu
- blednutí
- změna barevnosti
- echo efekt – vzniká postupným pronikáním psací látky do okolního materiálu; na rozdíl od rozpíjení inkoustu nevzniká, když byl nápis proveden, ale postupem času
- mechanický oděr

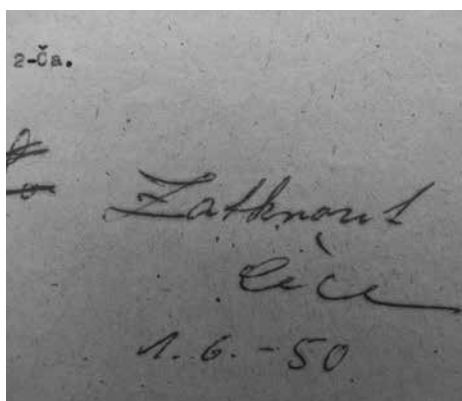
Rozpítí psací látky.

Rozpítí inkoustu razítka.

Rozmazání psací látky.

Echo efekt – pronikání psací látky do okolního materiálu.

Psací podložka

psací podložka

degradace

malá

zvýšená

alarmující

- degradace
 - malá
 - zvýšená
 - alarmující
- degradace mechanická – vesměs fyzická poškození, způsobená manipulací s archiválií

degradace
mechanická

trhliny

ohnuté
rohy

pomačkání

poškozené
okraje

zvlnění

ztráty

vpichy

řezy

výřezy

jiné....

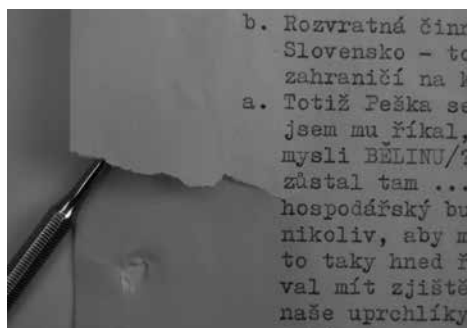
nečistoty

zatekliny

skvrny

znečištěné
potem

mikrobio

Trhliny.

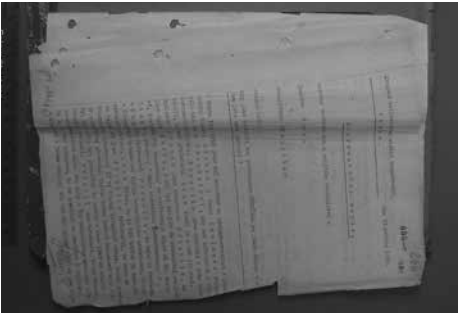
Trhlina – poškození rohu, hrozí ztráta.

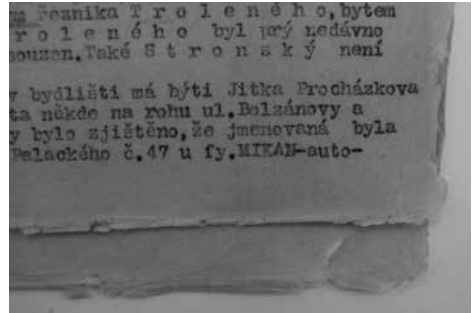
Ohnuté rohy.

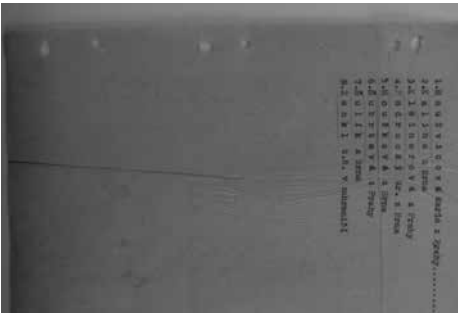
Pomačkání rohu.

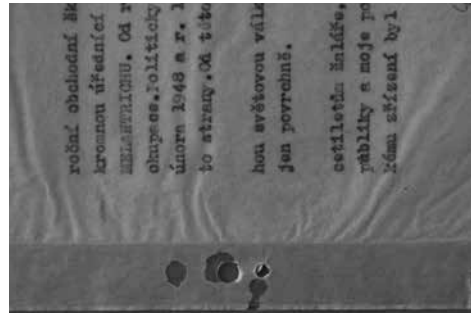
Pomačkání celého listu.

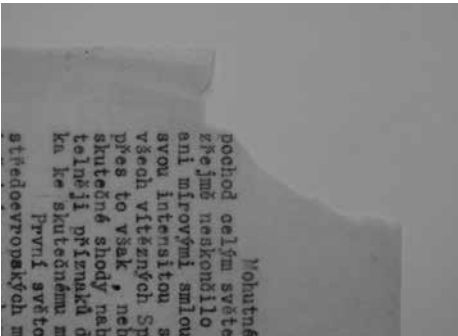
Poškozené okraje.

Zvlnění.

Zvlnění po opravě bankovní pásky.

Ztráty.

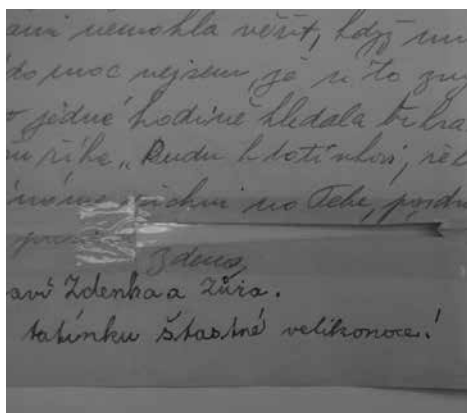
Ztráty.

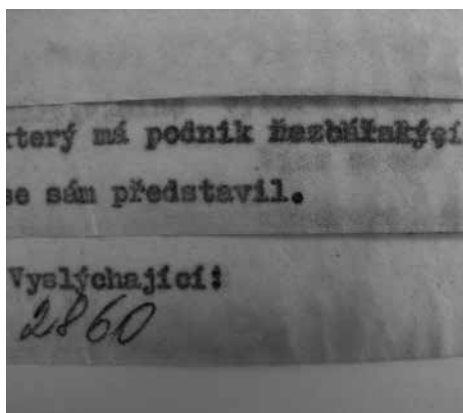
Vpichy a ztráty po odstranění kancelářských svorek.

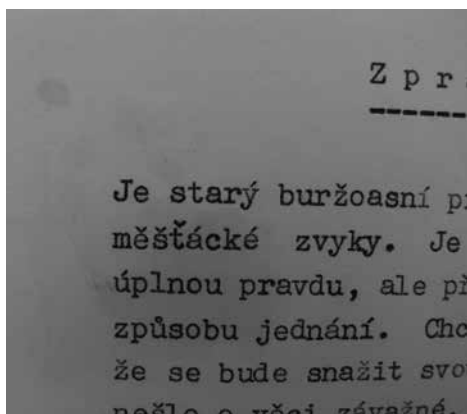
Vpichy od kancelářských svorek.

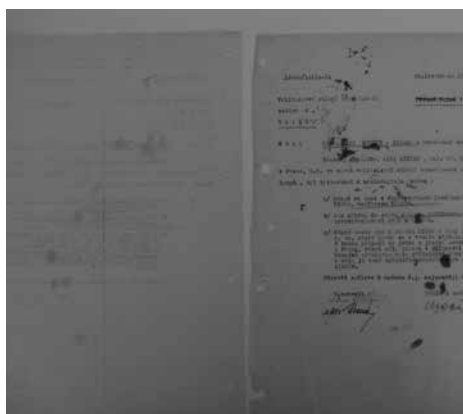
Výřezy.

Zatekliny.

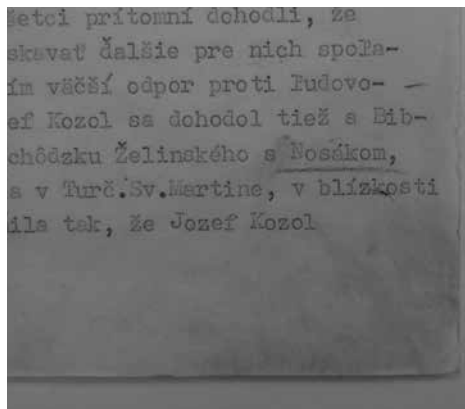

Skrvny.

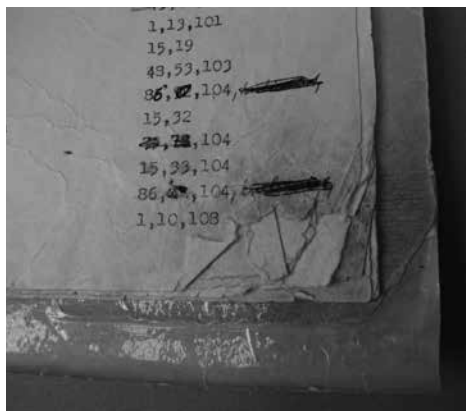

Skrvny, které se otiskly i na protilehlý papír.

Nečistoty

Znečistení potem – ze složení nečistot na rukou při listování stránek; viditelné na pravém dolním, eventuelně levém dolním rohu.

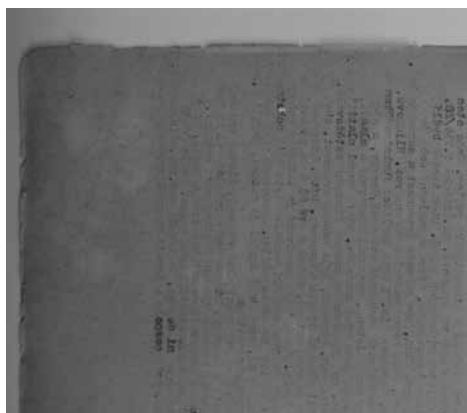

Znečistení potem a celkové poškození rohů.

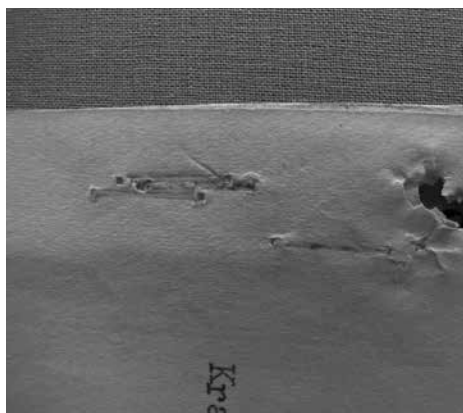
Mikro-biologické poškození – poškození biologickými vlivy (plísně, houby ap.)

Degradace chemická – chemické poškození papíru, způsobené zejména materiálovým složením papíru vzniklým již při jeho výrobě

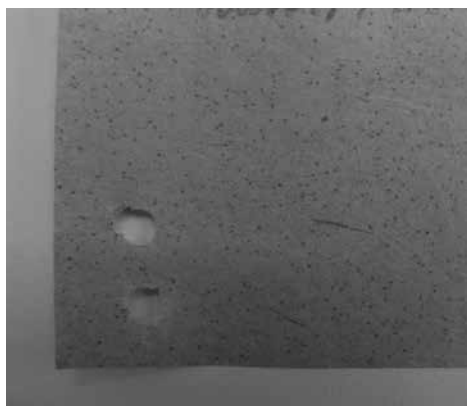
☐ degradace chemická	☐ kyselost	☐ zhnědnutí	☐ plíseň	☐ foxing	☐ rez od svorek
	☐ barevná změna – otisk kyselého papíru	☐	☐	☐	☐ zhnědnutí okrajů

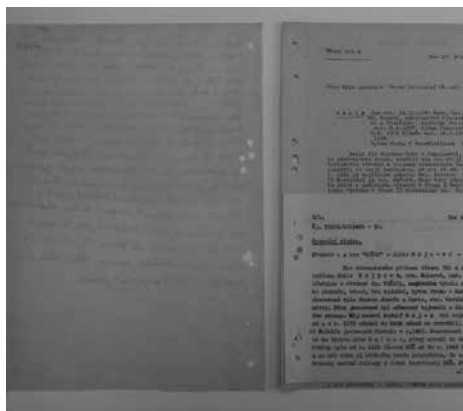
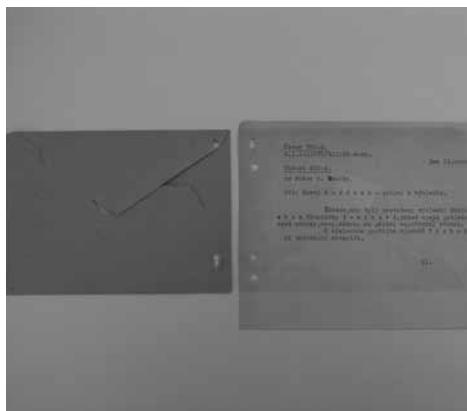
Zhnědnutí kyselého papíru.

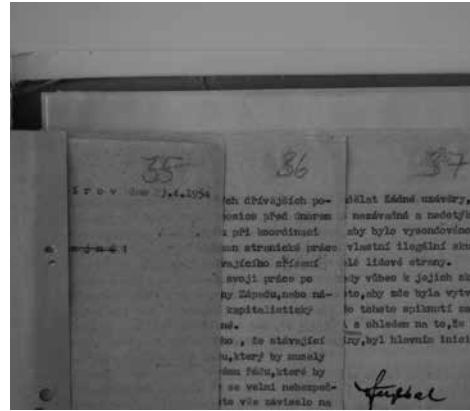
Rez od svorek.

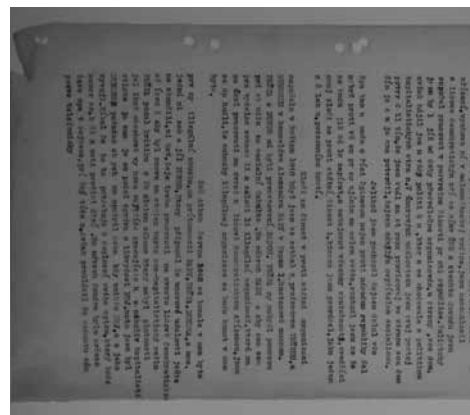
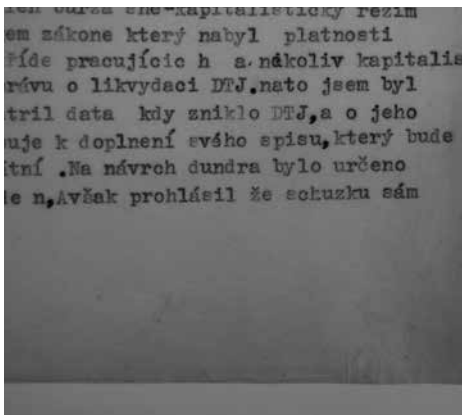
Foxing – tvoření skvrn pocházející z materiálového složení papíru, poukazuje na závažné působení chemické degradace papíru; v případě spisů MH má foxing podobu malých rezavých teček.

Barevná změna – otisk kyselého papíru – viditelné zhnědnutí papíru po dlouhodobém styku se ztmavlým materiálem, eventuálně naopak neztmavnutí po kontaktu se světlým materiálem.

Důsledek kontaktu papíru s kyselým materiálem. Postupné žloutnutí a foxing tří následujících (původně stejně barevných) průklepových papírů, které byly v kontaktu s jediným papírem – papírem s textilními vlákny. Ten samý jev lze vypočítat i u průklepových papírů předcházejících papíru s textilními vlákny.

Zhnědnutí (žloutnutí) okrajů; je způsobené kombinací působení nečistot a fotochemické degradace působením světlem.

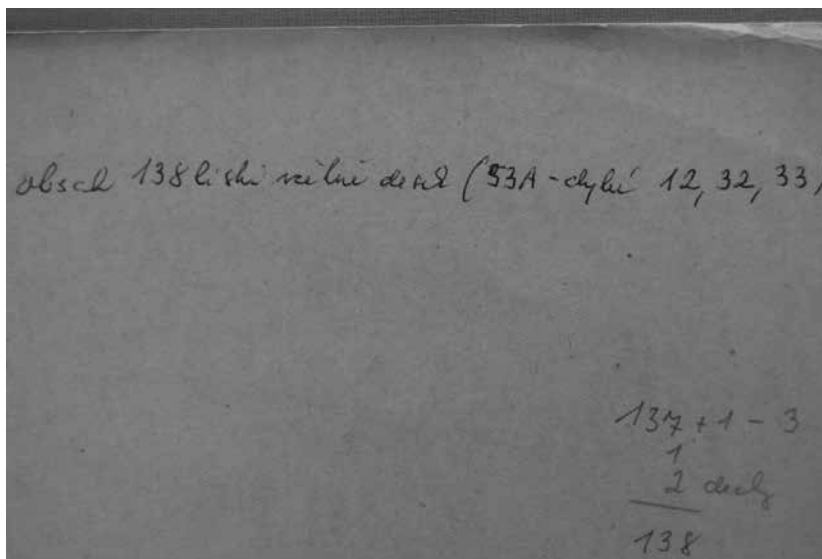
Degradace fotochemická – degradace způsobená působením světla, projevující se ve spisech MH jako žloutnutí okrajů

degradace fotochemická světlem

Poškození světlem – degradace vzniká obvykle na okrajích listů působením světlem; vznikla převážně v době vzniku dokumentu, poté byl spis uzamčen v archivních depotech.

Chybějící listy (části) – zde jsou udány chybějící části a listy i listy navíc (pod jedním číslem je navíc list A, B...) vychází se z údajů udaných na vnitřní straně zadních desek, tj. z číslování před digitalizací.

chybějící listy (části)

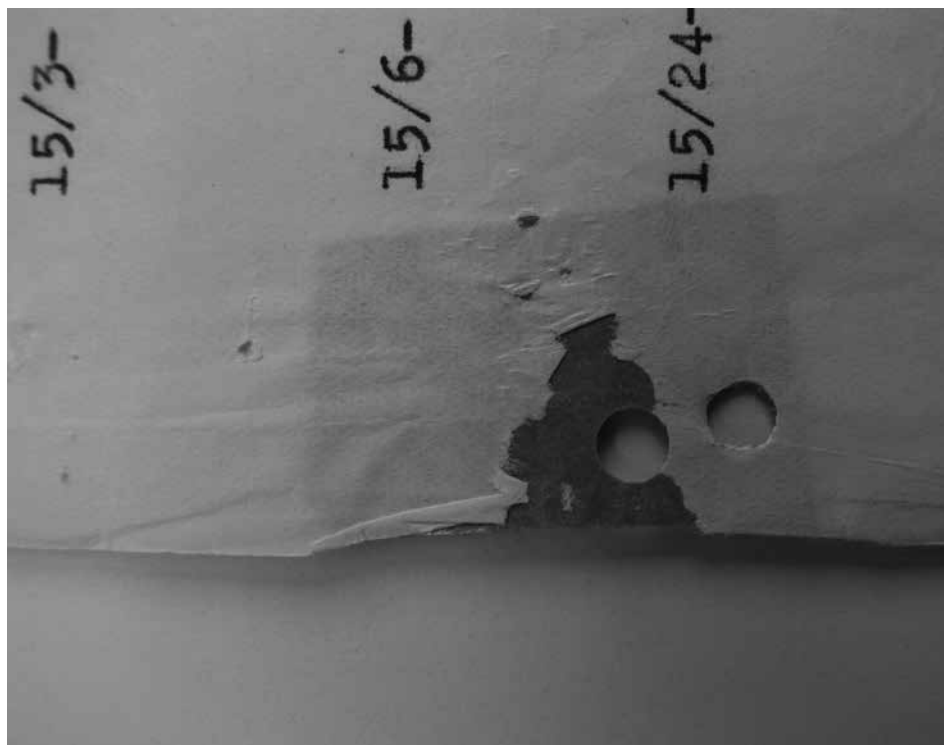
Zápis o chybějících listech na vnitřní straně desek.

Předchozí opravy

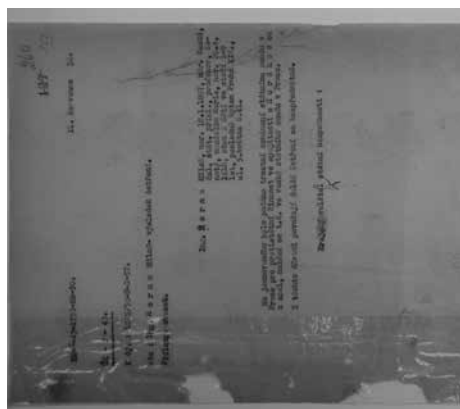
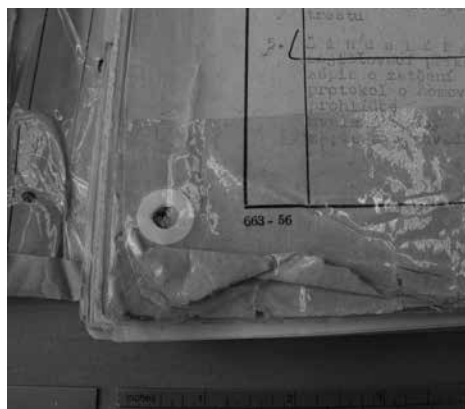
– předchozí vesměs laické opravy zejména desek (méně i jednotlivých listů). Jde o použití nevhodných technologií, snadno aplikovatelných, jako jsou opravy klišovými a plastovými páskami, popř. vzácněji páskou bankovní, z nichž zejména první dvě jsou nevyhovující i svým materiálem. S knihařskými opravami s použitím papírů a např. škrobu jsme se u spisů MH nesetkali.

předchozí opravy

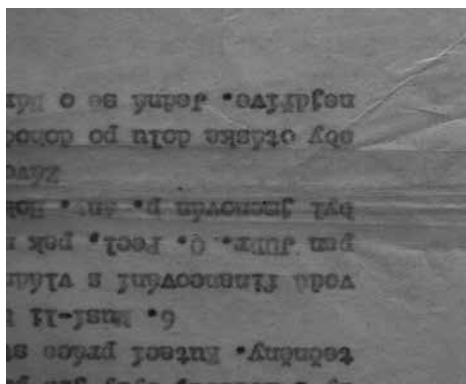
☐ páška klišová	☐ páška plastová transparentní / barevná	☐ bankovní	☐ průnik lepidla pásky do papíru
☐ papírové štítky	☐ samolepící štítky	☐ lepidlo	☐ jiné
☐ papír	☐ obyčejný	☐ hlazený	☐ průklepový
	☐ pauzovací	☐ novinový	☐ jiný
	☐ časté přešití		
	☐ křídový		
	☐ dřevitý		

Páska klišová – papírová páska, nevyhovující svým klišovým, zpravidla kyselým lepidlem, často příliš pevná a tvrdá, mění mechanické vlastnosti psací podložky.

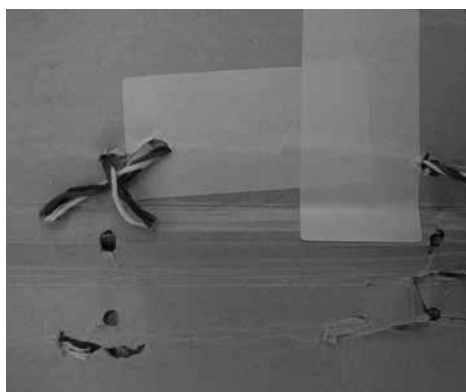
Páska plastová, nevyhovující jak svým plastovým neprodyšným materiálem, tak i lepidlem, které postupně prostupuje do psací podložky a způsobuje barevné změny, její ztransparentnění či ztmavení papíru, jeho ztvrdnutí a změnu jeho mechanických vlastností.

Páska bankovní – relativně vhodná (v porovnání s ostatními páskami) k laickým ambulantním opravám.

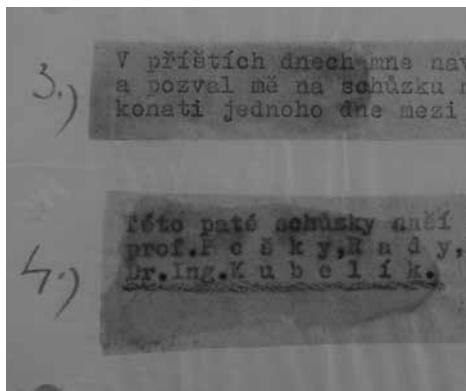
Časté přešití – přidávání dalších složek spisu si vyžadovalo nové a nové otvory, ty jsou potenciálním zdrojem dalších mechanických poškození.

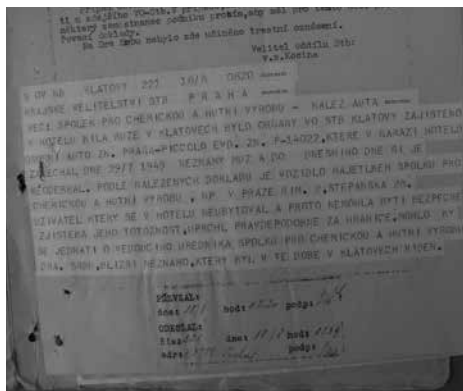
Samolepící štítky.

Průnik lepidla pásky do papíru – problém u plastových pásek.

Nevhodně zvolené lepidlo a jeho množství při lepení výstřížků.

Nalepené výstřížky dálnopisu.

Papír – použitý k opravám

- obyčejný
- křídový
- hlazený
- průklepový
- pauzovací
- dřevitý
- novinový

Celkové zhodnocení stavu

– pro následnou manipulaci a pro rozhodnutí, jak nadále s danou archiválií naložit, je to zcela zásadní údaj, rozdělený zvlášť na zhodnocení chemické a mechanické degradace.

celkové zhodnocení stavu

z mechanického hlediska	☐	dobrý	☐	zhoršený	☐	špatný	☐	kritický
z chemického hlediska	☐	dobrý	☐	zhoršený	☐	špatný	☐	kritický
			☐	poznámka				

Dosavadní uložení – údaj, zhodnocující dosavadní uložení archiválie**dosavadní uložení**

☐	vhodné	☐	nevhodné	☐	rozměrově / funkčně nevhovující obal / část
☐	vertikálně	☐	horizontálně	☐	materiálově nevhovující obal část

Nevhodné uložení spisů – spisy bez ochranných obalů.

Nevhodné uložení spisů – deformace spisů.

Vhodné uložení (kromě horní police vlevo).

- Rozměrově / funkčně nevhovující obal / část – desky některých spisů ztrácejí svou ochrannou funkci, v některých případech zapříčiňují i deformaci bloku; funkčně nevhovují např. obálky, které mají zevnitř zpevnění gázou, která se uvolňuje a při vyjímání poškozuje papír spisu.

Rozměrově nevhovující desky.

Materiálově, rozměrově a funkčně nevhovující obal.

Materiálově a funkčně zcela nevhovující obal; archiválie se při vyjímání z gázou zpevněné obálky snadno zadrhne a poničí.

- Materiálově nevyhovující obaly / části – obvykle později dodané obálky či desky z kyselého materiálu, popř. obálky zpevněné gázou.

Návrh opatření

návrh opatření

komplexní restaurování částečné restaurování ambulantní oprava sešití

- Komplexní restaurování – v případě, že je zatrženo komplexní restaurování, další položky (až po návrh ochranného obalu) nejsou vyplněny. Samo zatržení komplexního restaurování v sobě zahrnuje jednotlivé úkony. Spisy MH jsou určeny vesměs ke komplexnímu restaurování.
- Částečné restaurování – jde o menší zásah, zejména u spisů s dochovaným šitím.
- Ambulantní oprava – malý zásah (lepení trhliny, oprava desek apod.) v sešitém bloku.
- Sešití – sešití rozešitého spisu.

dezinfekce mechanické čištění kontrola pH mikro-bio stěry
 nahrazení kovových sponek odstranění kovových svorek odstranění plastové lepicí pásky

- dezinfekce – zamezení tvoření plísní
- mechanické čištění
- kontrola pH
- mikro-bio stěry
- nahrazení kovových sponek
- odstranění kovových svorek
- odstranění plastové lepicí pásky

Ochranný obal

ochranný obal nový krabice obálka zabalení uložení negativů
 desky ponechat stávající forma z alkálického materiálu jiné

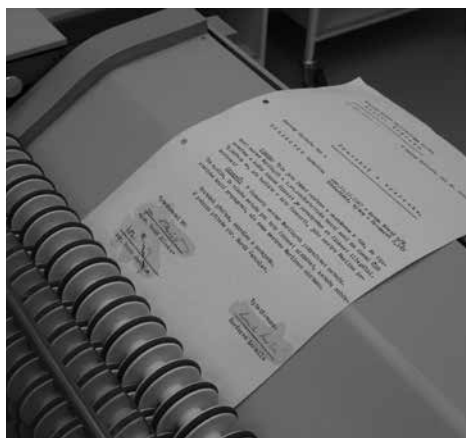
- V případě, že je nutno vytvořit zcela nový obal, dále následují jeho formy:
 - krabice
 - obálka
 - zabalení
- Uložení negativů
- Desky:
 - ponechat – budou po odkyselení ponechány připojené ke spisu;
 - stávající forma z alkalického materiálu – podle stávajících desek budou vytvořeny nové z alkalického materiálu a stávající budou ke spisu přiloženy ve folii nebo jinak.

Neutralizace – zásadní část formuláře, obsahující jak navržené postupy individuálních postupů odkyselení, tak i hromadné odkyselení Neschen.

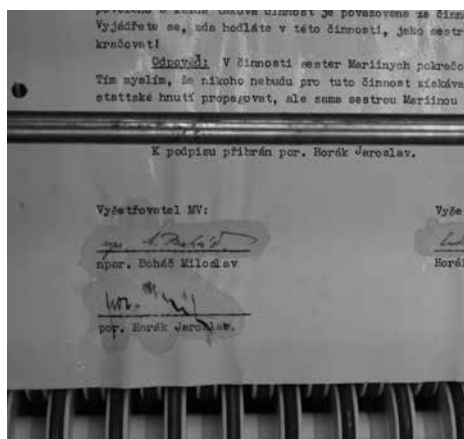
☐ <u>neutralizace</u>	☐ individuální odkyselení – desky/ foto/ kolek/ dopisy	☐ postřik	☐ lázeň	☐ obklad
		☐ jinak.....		

• individuální odkyselení – desky / foto / kolek / dopisy / obálka, tj. odkyselení jednotlivých částí archiválií, které nemohou projít lázní v Neschen; dále jednotlivé formy odkyselení:

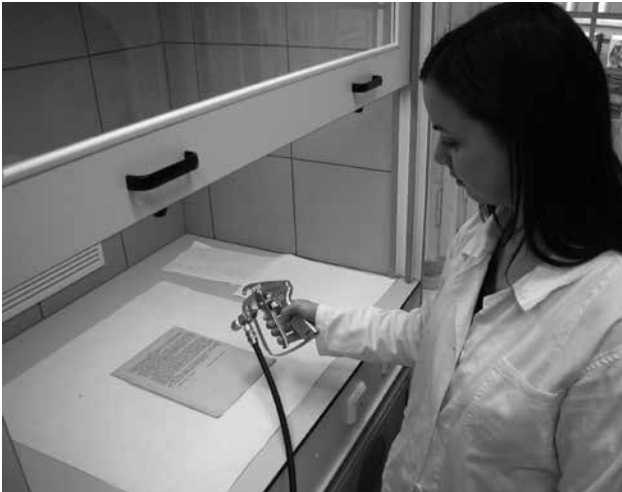
- postřik
- lázeň
- obklad

Průchod odkyselovaného papíru strojem Neschen C500.

Průběh odkyselení technologií Neschen, papír po průchodu lázni, tmavší místa po fixaci taveninou.

Odkyselení – postřik roztokem Bookkeeper.

Hromadné odkyselení Neschen

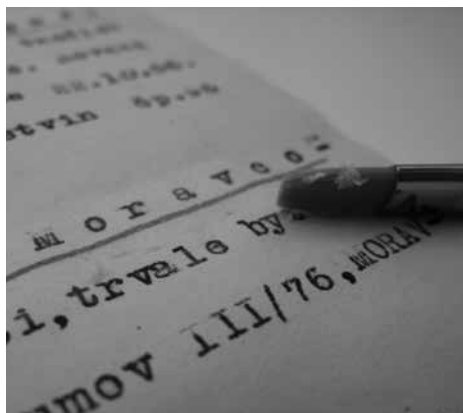
hromadné odkyselení Neschen				☐ ano	☐ ne	☐ bez desek, příloh, obálky
☐ riziko	☐ malé	☐ střední	☐ velké	☐ po přípravě	☐ po komplexní přípravě	
☐ možnost	☐ bez přípravy	☐ po přípravě	☐ po komplexní přípravě			
☐ rozešití						
☐ třídění materiálů – extra tenký průklepový papír,						
☐ zkoušky	☐ rozpíjivosti v kapalině Neschen	☐ psacích látek				
	☐ razítek	☐ odolnosti tenkého papíru za mokra.....				
	☐ jiné.....					
☐ nutná opatření	☐ zajištění proti rozpíjení	☐ razítek	☐ psací látky.....			
		☐ trhlin	☐ jiné.....			

- bez desek, příloh, obálky
- riziko – posouzení míry rizika spojeného s hromadným odkyselením
- možnost:
 - bez přípravy
 - po přípravě
 - po komplexní přípravě
- rozešití

- třídění materiálů – extra tenký průklepový papír, vytrídění papíru, který nemusí být schopen projít strojem Neschen, bude ošetřen postříkem dle výsledku zkoušek odolnosti tenkého papíru za mokra
- zkoušky – zkoušky nutné pro posouzení, jak je možné spis ošetřit; na jejich výsledku pak záleží, co se bude s daným spisem nebo jeho částí dělat:
 - zkoušky rozpíjivosti v kapalině Neschen
 - razítek
 - psacích látek
 - zkoušky odolnosti tenkého papíru za mokra
- nutná opatření
- zajištění proti rozpíjení

Fixáž psací látky, místo po aplikaci taveniny.

Sprášení krystalizovaných zbytků taveniny po odkyselení.

Zhotovení kopie

zhotovení kopie digitalizace fotodokumentace mikrofilm tisk
 jiné.....

- digitalizace
- fotodokumentace
- mikrofilm – uznaná, tzv. bezpečnostní kopie
- tisk

Návrh uloženínávrh uložení

vertikální

horizontální

jiné

- vertikální
- horizontální – bylo doporučováno pouze uložení horizontální, které je z dlouhodobého hlediska bezproblémové

Vysvětlivkyvysvětlivky

míra poškození

o malá

/ střední

X velká

 informace pro hromadné odkyselení Neschen

- Míra poškození:
 - malá
 - střední
 - velká
- Informace pro hromadné odkyselení Neschen –
Pole, kde jsou zatrženy problematické materiály a defekty potencionálně problematické z hlediska hromadného odkyselení, jsou v průzkumovém formuláři vyznačena šedou barvou